

VZPOURA PODZEMNÍHO ŽIVOTA

Texty anarchistických horníků z počátku
20. století

Michael Polák (ed.)

The Rebellion of Underground Life. Texts of Anarchist Miners from the Early
20th Century.

Abstract

This is a selection of texts by anarcho-syndicalist (revolutionary syndicalist) miners from North Bohemia at the turn of the 20th century. Their work differs from that of the anarchist intellectuals primarily in its greater emphasis on the everyday experiences of the miners, which determine the themes of their writing. This everyday experience is the starting point of revolutionary syndicalism, whose theory is not primarily based on the texts of intellectuals, but of workers and activists. The selected texts cover a wide range of topics: the principles of revolutionary struggle, the working conditions of the miners, anticlericalism, the woman question, and neo-Malthusianism. The texts also encompass different genres: political pamphlets, feuilletons, a sample of a novel, a poem, and a song.

Keywords

Revolutionary Syndicalism, Coal Mining, Revolution, Direct Action, Strike, Trade Unionism, Anticlericalism, Neo-Malthusianism

ÚVOD

Michael Polák

Na počátku 20. století můžeme mluvit o Praze a severních Čechách jako o dvou největších centrech českého anarchismu. Zatímco v Praze se anarchisté organizovali především v České anarchistické federaci, v severních Čechách v letech 1903 a 1904 vznikly první dvě české revolučně syndikalistické (či také anarchosyndikalistické) federace: Severočeská hornická federace a Česká federace všech odborů.¹ Jeden z vůdčích aktérů pražského anarchismu Stanislav Kostka Neumann v roce 1904 zhodnotil stav anarchistického hnutí fyziologickou metaforou: Praha měla představovat „mozek“ hnutí, severní Čechy jeho „pěst“.² Z těchto slov vyplýval úkol obou center. Zatímco v Praze se intelektuálové a umělci měli starat o teoretický rozvoj anarchismu, horníci severních Čech dostali za úkol formovat první linii revolučního boje. Stejně jako každá metafora, i tato byla samozřejmě zjednodušující. Nejenže i v Praze byli součástí anarchistického hnutí dělníci, jejichž aktivita se rozhodně neomezovala jen na psaní, tak i severočeskí horníci anarchosyndikalisté rozvíjeli anarchistickou teorii a věnovali se intelektuální práci. Do její podoby se ale odrážela i specifika celého anarchosyndikalismu.

Revoluční syndikalismus navazoval na dvě tradice: na odborovou tradici, ze které přijímal organizační platformy, a na tradici anarchistickou a její odmítání parlamentarismu. Revoluční syndikalismus měl své kořeny ve Francii a byl reakcí nespokojené části dělnictva na strategii dobývání parlamentu, jež se na přelomu století stala klíčovou pro sociálně demokratické hnutí. Namísto účasti ve volbách syndikalisté volali po přímém a nezprostředkovaném boji dělnictva prostřednictvím revolučních odborů. Nikoliv dělnický zastupitel, nýbrž každý dělník, který každodenně prožíval zkušenost s vykořisťováním i útlakem, se měl stát nositelem společenské změny.³ Právě tento

¹ Nejdůkladněji o dějinách českého anarchismu včetně dějin severočeských horníků pojednávají tyto tituly: Václav Štěpán, *Český anarchismus od začátku 90. let XIX. století do roku 1914* (Praha: Ústav pro českou literaturu ČSAV, disertační práce, 1966); Renata Wolhgemuthová, *Příspěvek k dějinám českého anarchistického hnutí v letech 1900–1914* (Praha: Akademie. Nakladatelství Československé akademie věd, 1971); Jiří Tůma, *Na cestě ke komunistické straně* (Liberec: Severočeské nakladatelství, 1975); Jan Měchýř, *Bouřlivý kraj* (Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1983); Václav Tomek, Ondřej Slačálek, *Anarchismus. Svoboda proti moci* (Praha: Vyšehrad, 2006).

² Stanislav Kostka Neumann, *Stati a projevy II.* (Praha: Odeon, 1966), s. 197.

³ O revolučním syndikalismu: Vadim Damier, *Dějiny anarchosyndikalismu*, přel. Dagmar Magincová (Praha, Dvůr Králové: Nakladatelství Anarchistické federace a Barbora Machková, 2016); David Berry, Constance Bantman, eds., *New Perspectives on Anarchism, Labour and Syndicalism: The Individual, The National and the Transnational* (Cambridge: Scholars Publishing, 2010).

důraz na prožívanou zkušenost je výchozím bodem celého revolučního syndikalismu. Jeho teoretici byli především odboroví či anarchističtí aktivisté a texty, které produkovali, odkazovaly spíše na zkušenosti z vývoje dělnického hnutí než na jiné teoretiky. Necitovali primárně Marxe nebo Bakunina, ale reflektovali konkrétní stávkové protesty a lokální konflikty. Jedním z nejčastěji používaných hesel revolučně syndikalistických hnutí se stal výrok první internacionály: „Osvobození dělnictva má být dílem dělníků samých.“ Emancipační boj stejně jako jeho intelektuální reflexe měly být nadále především úkolem dělníků bez vlivu externích aktérů.

Podle této logiky byli vybráni i autoři textů v této rubrice. Jsou jimi tři anarchosyndikalističtí horníci Alois Šefl (1874–1938),⁴ Václav Draxl (1874–1939)⁵ a Karel Géna-Lichý (jeho životopisné údaje bohužel nejsou známy). Zatímco působnost Gény-Lichého v hnutí byla omezena na několik let a o samotném autorovi toho není moc známo, o Aloisu Šeflovi a Václavu Draxlovi toho víme daleko víc. Oba začali pracovat v dolech v rané dospělosti (Alois Šefl ve 14 letech), oba se velmi brzy začali angažovat v hornickém anarchistickém hnutí, oba dva byli nuceni na počátku 20. století migrovat za prací do západoevropských dolů kvůli perzekuci uhlobaronů za svou stávkovou činnost. I přesto, že práce v dole znamenala celodenní pobyt v podzemí, se oba stali aktivními odborovými vůdci, hornickými novináři a nejpłodnějšími autory Hornických listů, tribuny severočeského revolučně syndikalistického hornického hnutí, které vycházely s pauzou ve válečných letech od roku 1907 do roku 1939. Během své práce v německých, francouzských, belgických a anglických dolech se naučili několik jazyků, a věnovali se tak i překládání zahraničních politických brožur. Václav Draxl se navíc po první světové válce stal krátce poslancem za Československou stranu socialistickou poté, co anarchistické hnutí opustilo své předválečné striktní antiparlamentní zaměření a postupně se rozpadalo.

Ve svých textech se zabírali velkou škálou témat a využívali nejrůznějších literárních forem od básní, povídek a románů přes politické eseje, pamflety, reportáže z politických akcí až po návody a příručky. Obsahovým pojítkem jejich textů, jak bylo zmíněno výše, byla jejich zkušenost – zkušenost s každodenními problémy horníků i celého hnutí, které bránily emancipaci dělnictva a rozvoji jeho organizací. Jejich psaní bylo nesporně spojeno s praxí a cílem se jim stalo hledání cest k okamžitému zlepšení životních podmínek horníků i k úspěšné revoluci, která měla za cíl odstranit stát, překonat systém námezdní práce a přenést organizaci výroby do rukou dělnictva. Ve svých textech se tak snažili vypořádat se všemi překážkami, které se hnutí staví do cesty: artikulovali principy revolučního boje syndikalismu a psali o světové revoluci. Básněmi a písněmi burcovali k větší aktivitě dělnictva. Promýšleli, jak do revolučního boje vtáhnout ženy, ale také, jak mít méně dětí, jak vystupovat z církve či jak se vyhnout vojenské službě.

⁴ Pavel Koukal, *Trubači revolt* (Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1984), s. 105–110.

⁵ Pavel Koukal, *Václav Draxl* (Ústí nad Labem: Masarykova demokratická akademie, 2010).

Z pozice aktivních dělníků tak spojovali každodenní „malé“ problémy s největšími makropolitickými otázkami doby. Začínali proměnami zdola, aby překonali největšího nepřítele – kapitalismus.

Četba jejich textů nemusí být atraktivní primárně hloubkou intelektuální abstrakce či vysokou literární úrovní, otevírá ale pestrý i temný svět hornické a anarchistické každodennosti. Tyto texty nám umožňují nesledovat dějiny dělnického hnutí zdálky četbou teoreticky více fundovaných autorů či historických analýz, nýbrž očima těch, na které rozpory industriálního kapitalismu dopadly v plné tíži a kteří obětovali svůj život neúnavnému boji za jeho zlepšení. Jsou to texty „podzemních otroků“, kteří přes den kopali uhlí, v noci psali a v neděli agitovali na dělnických schůzích. Zájemci o dějiny českého anarchismu by tak neměli číst pouze autory anarchistického „mozku“ z Prahy, ale měli by se zajímat i o texty „severočeské pěsti“.

K ODVETĚ*

Alois Šefl

Pochodem

Již červánky nám zlaté
zvěstují nový den,
kdy padnou pouta klaté
lid bude svoboden.
[: Nuž vzpružme naše síly
nastává slední boj
a rázně jděme k cíli,
nám kyne štěstí zdroj!:]

Trpěli jsme již věky
cedili naši krev
a snášeli jich vzteky!
Tak všední byl to zjev!

* Alois Šefl, píseň „K odvetě“, *Kapesní kalendář anarchistických socialistů odborářů*, (Praha: nákladem Hornických listů, 1911), s. 115.

[: Vřak ani krok již dále,
svobodně chceme žít!
Ni boha ani krále
chceme dále mít!:]

Pro dítek našich štěstí
sledujme zářný cíl,
on svobodu nám věstí,
nuř, napněme svých sil!
[: V prach zařlápneme zmiji
a půjdem přes ni dál!
V toužené anarchii
dříme náš ideál! :]

Aramis

ZA LEPIŠÍ BUDOUCNOST*

Alois řefl

Časopis *Omladina*, řízený v tendencích anarchokomunistických, byl mládeří hojně čten, a těřily se tudíž tyto vzdělávací spolky bedlivé pozornosti úřadů, tuřících ve všem podkopnou činnost na zkázu Rakouska.

Lamač mluvil.

„---- v kapitalistickém státě, jako je stát rakouský a ostatně všechny ostatní v Evropě, nemůže být nikdy pomocí zákonů a zákonodárců, třeba socialistických, odstraněn křiklavý třídní rozpor mezi různými vrstvami obyvatelstva. Je to zhola nemyslitelné, mítí za to, ře parlamenty se zástupci nedělnickými samy snad budou pronikavými sociálními reformami odřezávati větev, na níř samy sedí. Socialismus jest pak této doby ještě tak slabý, ře jím vyslaný počet zástupců do parlamentu nebude znamenat pranic a bude tam měřťákům pro posměch.

Mezitím, co tedy vidíme, ře sociálně demokratická strana dělnická všemořně usiluje o dosaření politických práv a hlavně všeobecného práva hlasovacího,

* Alois řefl, *Za lepší budoucnost: román ze života poddaných krále uhle* (Duchcov: nákladem Hornických listů, 1922), s. 58–62.

objevují se již na druhé straně pesimistické hlasy, které varují před politickou činností dělnické strany a radí za to k vybudování pevných organizací odborových.

Já se, ctěné shromáždění, za moji osobu prohlašuji za stoupence této poslední taktiky a k podepření mých důvodů o pochybné moci parlamentu pro dělnictvo, uvádím klasický příklad sousední Německo, kde již od francouzsko-německé války pluje dělnictvo v politických vodách a má tam v parlamentu své zástupce, ale nepozorujeme z toho pro dělnickou třídu prázdný prospěch.

Naopak, bude vám známo, aspoň starším členům, že teprve před několika léty zrušil Bismarck výmínečný stav nad celou říší, který tam strašil asi sedm roků. Proti tomuto absolutismu objevilo se býti nejen celé hnutí soc. demokratické, ale celá frakce na říšské radě naprosto bezmocnou.

Mám za to, že dělnictvo má čerpati ze zkušeností, nabytých v jiných zemích, z akcí tamějších socialistů, a že nemusí tu samou proceduru vyzkoušet na vlastním těle. Jsem naprosto proti politice v dělnickém hnutí a tvrdím, že jediné odborové organizace budou někdy v stavu, vzít výrobu i spotřebu občanstva v zemi do vlastních rukou, aby konečně byla odňata soukromému majetku. Máme ohromnou práci před sebou, plnou obětí a překážek, ale to nás nesmí lekat.

Musíme mít na paměti osvobozené snahy našich předků, kteří inscenovali beznadějnou revoluci a byli strašně trestáni, ale každý takový pokus znamenal uvolnění svírajících je okovů.

Poslední revoluční vichřice proletěla Evropou v roce 1848 a pod jejím otřesem spadla pouta poslední. Člověk přestal být zbožím svého pána a stal se svobodným, volně se pohybujícím občanem.

Stali jsme se novými otroky, otroky dolů, továren, polí, otroky moderními, budiž. Slyším již ty námitky od vás.

Ale znamená to, že má dělnictvo naprosto poklesnout na duchu a vzdát se všeho boje? Býti zbabělejší nežli naši předkové roku 1675, 1775, 1848, kteří s holýma rukama šli proti svým utiskovatelům a nevěděli vlastně, co chtějí, mimo ulehčení jejich roboty?

My víme, co chceme, jsme mnohem vědomější nežli oni a co hlavního, jsme mnohem silnější nežli oni, bude-li nás vázati pouto vzájemné dělnické solidarity.

Chci ještě dodati, že by bylo velmi smělé a odvážlivé tvrditi, že my sami, nynější generace dočkáme se toho, aby kapitalismus byl svržen a společnost přeměněna dle zásad socialistických.

Společnost, stojící na tisíciletých základech, podpírána mimo to bohem a náboženstvím, prastarými tradicemi o nutnosti chudých a bohatých na světě, o vládnoucích a ovládaných, podepírána řadou ochranných institucí k zabezpečení své existence – taková společenská stavba nemůže být v krátkém čase stržena.

Stále musí býti podkopávána, podrývána, kámen po kameni vylamován. Jeden při tom padne, druhý skočí do mezery. Jedna generace zajde v marném útočení,

druhá, nová musí se ujmouti svatého odkazu padlých a podrývati dále. Konáme zdánlivě práci Sisylvu, a přece nekonáme práci Sisylvu.

Generace jedna zemře v truchlivém doznání, že vidí práci nedokončenu, druhá ji následuje, sotva že se naučila balvan snáze valiti do vrchu, a snad teprve třetí, čtvrtá, stane na vrcholu hory a bude moci zvolati: Naše je vítězství!

Tak veliké dílo nesmí býti provázeno malomyslností, obětavost a sebezapření musí nás všechny ovládati a musíme se spokojiti přesvědčením, že bojujeme pro dobrou věc a že jiní zdvihnou po nás socialistický prapor, až jej naše umdlená pravice upustí.

Či nemáme zasaditi ovocný strom jen ze sobeckosti, že nedočkáme se toho, až nás za naši práci odmění ovocem? My užíváme svobod, vykopených krví našich předků a naše doba by byla špatně v dějinách hnutí osvobozenického vyznačena, kdyby nerodila mužů stejně obětavých a nezištných a vyčerpávala se jen dneškem, nepamatujič na zítřek.

Nevěřím evoluci. Ztratil bych všechnu sebedůvěru, kdybych měl věřiti kouzelnému působení mírného vývoje a spoléhal na jeho železný pochod.

Takovým hlemýždím krokem nemůžeme jíti k nejvznešenějšímu ideálu lidstva pozemského, k úplné rovnosti, svobodě a bratrství bez pánů a otroků.

Nadobro bych poklesl na duchu i na těle, kdybych se spoléhati musil na onu jmenovanou evoluci, máje při tom na paměti, že otroci na římských galejích potřebovali dvoutisícileté evoluce, aby se proměnili zase jen v otroky, jakými jsme my, ne sice upoutané ku své práci skutečně, ale upoutané opravdu novými společenskými řády.

I kolem nás vidíme začasé revoluční převraty, a nejčastěji je spatřujeme na stále se zdokonalující technice. Což nečteme často o různých vynálezech, které jedním dnem dovolí technice vyšvihnouti se o půl století kupředu, k čemuž by se evolucí potřebovalo doby nekonečně delší?

Nebylo odkrytí Ameriky takovou revolucí v nazírání na naši zeměkouli?

Nebylo vynalezení parního stroje takovou revolucí v technice?

Vynalezení kompasu, hromosvodu, lodního šroubu, telegrafu a v poslední době zázračné elektřiny? Jak dlouho by ještě lidé trvali na bludu, že mimo starou pevninu není ničeho více na světě nežli pusté Oceány, kdyby nebylo geniálního janovského mořeplavce, jenž dal všanc život za svoji myšlenku?

Ano, dejme tomu, že evoluce, ale geniálními lidmi a velkými myšlenkami mocnými nárazy urychlovaná. Stoletý hlad a bída francouzského lidu za vlády rozmařilých vládců Francie v 18. století byl evolucí. Ale poněvadž její pomalý pochod uváděl národ v zoufalství, dobyl Bastilu a sáhnul k revoluci. V tomto století pak lid francouzský dvakrát sáhnul k tomuto prostředku, aby urychlil pochod evoluce; v druhém případě dělnický lid pařížský v úmyslu utvořiti z republiky měšťácké republiku socialistickou.

I Německo a jiné státy vykazují podobné násilné převraty. Opět mají svět v rukou usurpátoři, mající v rukou moc na ovládání a znásilňování i vykořisťování lidu. Ale tato násilná hnutí v různých zemích světa jsou právě onou zdánlivě marnou prací Sisyfovou, ale jednou bude konečně korunována zdarem a starý svět bude ležeti v troskách se svými bohy, králi, papeži, se svými zaprášenými dogmaty, tradicemi a se vším tím haraburdím, bez něhož považoval svoji existenci za nemožnou.

Tento konečný, revoluční cíl musí nám tanouti všem pevně na mysli.

K tomuto cíli musíme vytrvale kráčet, kdybychom za sebou zanechávali cestu posetou mrtvými.

K tomuto cíli krácejíce, nesmíme znát rozdíl jazyka a národů, nesmíme dbáti umělých hranic na mapách států a k dobytí světa musí si podati ruku ku společné práci proletariát celého světa.

Jen takto si představuji možnost uskutečnění veliké dělnické myšlenky a jen v tomto smyslu dávám své slabé síly velikému dílu k dispozici.“

Bouřlivý potlesk rozlehl se spolkovou místností a nikoliv jen v této, nýbrž i v místnosti sousední, vyhrazené hostům, příšlým na sklenici piva a bavícím se buď hrou v karty, nebo na kulečnicku.

Čím více se Lamač rozhňoval, tím více se tlačilo posluchačů na skleněné tabule přepážky, tím více se jich tísnilo u vchodu do sousední místnosti spolkové a se zatajeným dechem sledovali řeč Lamačovu až do konce, aby se pak spojili s ostatními v potlesku přímo frenetickém. Lamač mohl být spokojen se svým úspěchem.

ZÁKLADNÍ POJEM ODBOROVÝCH ORGANIZACÍ HORNÍKŮ*

Václav Draxl

Jest světoznámé, že uhlí jest jeden z mocných prostředků k rozmachu veškerého ostatního průmyslu, hrající hlavní roli ve stávající společnosti.

Výsledek jest ještě ten, že ti, kteří obětují svůj život v podzemí, aby vynesli na povrch země nejdůležitější výrobek, mají také právo bráti podílů na bohatství, které vyvěrá z jejich práce, což se neděje.

Prostě v stávající společnosti hospodářské vidíme dvě třídy lidí. – Podnikatele, kteří

* Václav Draxl, „Základní pojem odborové organizace horníků“, *Hornické listy: orgán „Hornické federace“* 3, č. 4 (1908), s. 1.

berou veškerý zisk z práce, a druhou třídu, vše vyrábějící a tvořící. První parazité, druzí vyrábětelé. Dokazuje se tím, že kapitalistická třída jest potlačovatelem a otrokářem pracujícího lidu.

Mysleme si, že dělnictvo má nejvyšší přání se osvoboditi z poddanství kapitalistů a že osamocený dělník nemůže vésti boj proti zaměstnavateli s prospěchem, jakého možno dosíci za pomoci všech, neboť je nade vše jasno, že skupina sdružených dělníků jest mocnější jednotlivce a sdružené skupiny ve federaci tvoří sílu vůči kapitálu.

Pracující dělnictvo má zájem zlepšiti svoje postavení, čehož může býti dosaženo jen pomocí vzájemné solidarity. Prováděje tuto v praktické uskutečnění ve svých sdruženích, vstupuje jeden každý dělník z oboru hornického do své odborové organizace.

Stávající systém mzdový jest žebráckou almužnou za práci a za jakýchkoliv reforem nebude to odměna, rovnající se výkonu a spotřebě vyrábějícího. V důsledcích toho musí nás a veškeré horníky vésti k tomu, abychom soustřeďovali naše síly ve federaci horníků a sjednotili se ku společným akcím na poli čistě hospodářském. – Boj proti utlačovatelům za každých podmínek duševních a fysických ve prospěch uskutečňování našich ideálů, zrušení vykořisťování člověka člověkem.

Abychom dosáhli konečného cíle, jest odborová organizace nejvhodnější formou k sdružování a vyvíjení se solidarity a jednoty vůči všeobecnému nepříteli: kapitálu. –

Na základě toho odborová organizace soustřeďuje veškeré horníky na poli čistě hospodářském, pracující k odstranění všech příčin, nás utlačujících. Horníci, bez rozdílu politického přesvědčení, podejte sobě ruce na poli čistě hospodářském a buďte pamětliví, že osvobození dělníků bude dílem jich samých.

Hornická jednotná organizace bere jako konečný dosah účel zespolečnění všech výrobních prostředků, dávajíc dílem plynoucí zisk vyrábějících pracovníků k společnému bohatství.

Vedle toho bere odborová organizace v první řadě v ochranu své členy vůči zaměstnavatelům, má býti ochrannou mocí horníků a vyplňovati jich přání. V první řadě však bdí:

1. Nad dobou pracovní.
2. Nad udržováním mzdy ve výši odpovídající výkonu práce a životních potřeb.
3. Bere si za úkol domoci se řádného úrazového, starobního a nemocenského pojišťování.
4. Dbá o zavedení zdravotního pojištění v práci a bezpečnostních opatření v dolech, jakož důlního inspektorátu k dozoru ze strany dělnictva a plnění všech předpisů v ten obor spadajících.

5. Konečně bere sobě za povinnost uvědomovat a vzdělávat své členstvo pomocí knihoven a přednášek a vésti jej k tomu poznání, že nynější mzda jest forma z doby starého otroctví, které jest třeba odstranit a osvobodit se z područí kapitálu a pracovat k odstranění mzdy vůbec a propagovat heslo: „Doly patří horníkům.“

Konečně veškeré naše požadavky klademe ne dle postavení jedné politické strany, nýbrž dle tohoto základního pojmu čistě hospodářského, nesoucího prospěch každému dělníku. Nechceme, aby dělníci sobě vpadali vzad pro své politické názory, ale žádáme

a voláme k veškerému dělnictvu, aby vstoupilo do odborové organizace nestranné a pracující na poli čistě hospodářském, kam žádný nemá a nesmí zanášeti své politické choutky, jež stávají se osudným výsledkem bojů dělnictva odborově organizovaného při politických stranách.

Požadavky a boje, vedené na základě čistě hospodářských podmínek, musí nésti kýžených výsledků za racionální výchovy svých členů k vzájemné solidaritě pracujících; musí se vyvinouti jedenkrátě smysl pro společnou jednotnou práci, neb základní pojem odborové organizace vůči kapitálu musí přivést veškeré pracující dělníky k poznání, že proti síle zaměstnavatelů a moci kapitalistů postavíme sílu dělníka a moc odborové organizace.

Draxel

K NYNĚJŠÍM POMĚRŮM*

Václav Draxl

Dnešnímu kapitalistickému státu slouží všechny zákony, jaké se dovedou v parlamentě vyrobiť, jedině k tomu účelu, široké masy lidu podrobiti více vládnoucí třídě, a co hlavního, zajistit všem vykořisťovatelům možnost většího vykořisťování do budoucnosti a připoutati dělníka více ke stroji, továrně, šachtě a zemědělce k zemi pouty zákona.

Vezměte všechny ony zákony, které slouží na ochranu dělnictva, a zkoumejte jich pozadí; tisíce a tisíce dělníků jest každým rokem vražděno v dolech, továrnách atd., cifra úrazů každým rokem stoupá do závratné výše; a přece stále jsou vydávány nové zákony a nařízení na bezpečnostní zařízení při každém oboru práce a na místě, aby docílena byla náprava, dochází k horším důsledkům.

V Německu a ve všech státech existuje stejně celá řada zákonů již celá desetiletí, i v nové době doplněna celou řadou komisí a sociálních výborů, a hledme, statistika nám ukazuje, že úrazů přibývá, stejně jako jich přibývá v Rakousku. Máme pojišťování v nemoci, invaliditě a stáří a tisíce jest dělníků, kteří nedostávají ničeho, jsouce prostě odmrštěni ode všech nároků; tak se děje v nemocenských pokladnách, v bratrské pokladně a v Německu se tak děje za trvání všeobecného starobního pojištění. Máme různé předpisy bezpečnostní v dolech a katastrofy a velká neštěstí se opakují, při nichž tisíce lidských životů bývá zmařeno.

* Václav Draxl, „K nynějším poměrům“, *Hornické listy: orgán hájící zájmy horníků, hutníků a jim příbuzných odborů v Rakousku* 6, č. 14 (1910), s. 1–2.

Máme zákony o době pracovní a na dolech horníkům se trvání šichty prodlužuje libovůlí zaměstnavatelů; a tak děje se ve všech státech.

Všechny ony zákony jsou zpracovány tak, že kapitalistům se zde skýtá tolik výhod, že mohou nadále vládnouti horníkům a tyto vháněti ve větší neštěstí a zkázu svého života.

Všemi těmito zákony bývá dělník většinou více zdeptán, nežli aby mu bylo ulehčeno.

A tak děje se dělníku zároveň v ohledu hospodářském, kulturním i společenském. Svoboda slova, tisku, shromažďovací, spolčovací atd., vše zde existuje pro občany, ale jakmile se ukáže, že bychom byli jen přibližně nebezpeční stávajícímu pořádku, ihned vládnoucí orgány mají celou řadu zákonů, dle kterýchž se nám vše bere a jsme stavěni mimo zákon. Jenom těm socialistům, kteří chtějí stávající propast mezi kapitálem a prací vyrovnati za zeleným stolem za pomoci svých tyranů společně s tou vládou, která nás dnes ubíjí, těm ponechává se volnost jejich činnosti.

Ti všichni socialisté, kteří zasedají ve smírčích soudech, pracovní radě, sociálním výboru, v parlamentě, ti nejsou s jejich socialismem nebezpeční vládě ani kapitálu a vláda ani kapitalisté z celé jejich činnosti nemají strachu, a proto dovoluje se jim více: jsou to prostě dělnické organizace vládou trpěné, poněvadž jejich činnost jde velice k duhu stávajícímu pořádku. Socialismus soc. dem. i nár. soc. toť socialismus dle jména, ale skutečná jich činnost není ničím více než pracovati vládnoucím třídám do klína a sami ti, kteří reprezentují tyto partaje, nejsou nežli šplhavci, kteří po bedrách chudého lidu se chtějí dostat výše k lepšímu žlabu, pohodlnějšímu životu.

Činnost těchto stran dělnického hnutí poctivému boji proti stávajícímu pořádku se vyhýbá a provozuje odkoukanou politiku od měšťáckých liberálních stran. Zákony vypracované se strany těchto sociálních šplhavců dle jména neliší se svou dvojsmyslností nebo nejasností ničím od zákonů buržoazie.

*

Stávající hospodářské poměry jsou zrcadlem všeho taškářského, prohnaného zlodějství, pracující lid veden v koleje trpělivosti, poslušnosti, stává se čím dále tím více podřízenějším, bázlivost vítězí a zavládá v řadách proletariátu v Rakousku.

Politikáři všech různých směrů mají své nejlepší tržiště v rozbrojích, které zasévají do řad dělníků a nad zdeptaným proletariátem vítězně se šklebí lenoch, vyděrač, podvodník, lump, politikář, zaměstnavatel, který svolává kolem sebe potřebné otrocké, zrádné, zaprodané duše.

*

Co má činit dnes proletariát, jak se má rozhodnouti? Má dále trpěti a trpělivě snášeti osud a čekat, až z libovůle kapitalistů mu bude jednou přidáno na mzdě 10 procent i náhodou okolnosti, že jednou za čas budou sníženy ceny potravin? Nebo má se proletariát uchopiti hned akce a přímo zahájit boj proti buržoazii a užít v každém případě taktiky oko za oko, zub za zub? –

Zajisté, že zde v tomto okamžiku nezbývá dělníku jiné cesty, než cesta přímé akce a sraziti své šiky za tímto účelem. Zde nezbývá jiné cesty pro hornictvo a dělnictvo vůbec; organizace nechť pochopí tento účel svého poslání a samy připraví se a rozhodnou o tom, že jich organizace musí se chopiti taktiky a přistoupit k pozitivní práci, kterou následovati musí – skutky.

Skutky nastanou, jakmile dělníci pochopí a budou neúprosně provádět heslo ránu za ránu. Jak jsou kapitalisté k dělníkům, tak musí býti dělníci ke kapitalistům. Kdo má tohle provést, kdo má začít, čekati?

Čekat, když není naděje, ani vyhnutí, čekat, až někdo započne, neznámý, že nasadí za dělníky sám sebe? Zajisté není dobré to ani ono; ale započít mají ti, kteří jsou si vědomi nesnesitelného stavu, a dají příkladu druhým. Čekají-li vědomí svého stavu, ztrácejí na své energii a odhodlanosti, ztrácejí i na ceně v lidovém revolučním elementu...

Nastane-li takováto práce, pak zároveň zmizí všechny stesky na nečinnost, neschopnost hnutí, kterou lze spatřovati dnes v tom, že hnutí pozbylo na svém charakteru, svého vlastního Já – a to jediné následkem samých ohledů vůči svému politickému okolí. Svěráznost, sebeurčení bylo hodně uspáno, spoutáno v ohledech a kompromisu – a tomu třeba učinit konec a nastoupit cesty přímé, otevřené, vyjít na osvěžující volný vzduch. Zde nabydou nových sil a pak budme jisti, že shledáme se s úspěchem. Proto organizujeme se na podkladě solidarity mezi sebou, povinné bratrské lásky k věci, s uplatněním hesla: Přímou akcí k osvobození proletariátu a bezpodmínečně s heslem skutku ránu za ránu.

Mstislav

SLOVA SKORO SENTIMENTÁLNÍ*

Alois Šefl

Při úvahách o panující „hospodářské bídě, nedostatku, o odpomožení tomuto stavu věcí, o prostředcích a cílech, vždy skoro vylučována jest anebo vlastně vžitými poměry sama se vylučuje žena. Máme sice jistý odstín hnutí ženského u nás v Rakousku, ale toto pohybuje se napařád v rámci zákonů sociálně demokratických, a třeba že se i dočkáme toho, že se budou na ulicích bít pro všeobecné právo hlasovací, jako anglické sufražetky, ale takové hnutí není s to, aby svým vlivem působilo zároveň k tlaku emancipace mužů a dávalo tak ochráncům dnešního pořádku najevo, že otroci obojího

* Alois Šefl, „Slova skoro sentimentální“, *Hornické listy: orgán hájící zájmy horníků, hutníků a jim příbuzných odborů v Rakousku* 7, č. 38 (1911), s. 4.

pohlaví již probouzí se a žádají svých práv lidských. Nikoliv! Pakli je žalostné pohledět na ty nesčetné davy buď otupělých či flegmatických otroků, jak beze slova odporu a nejmenšího pokusu vzepření se klidně vykonávají uloženou jim práci při hladové, naprosto nedostatečné mzdě, jest tím žalostněji se podívat na ženy jejich, které nejen že dle starých předsudků klidně poslouchají muže, ale svým postavením dokonce domnívají se býti nezpůsobilými k tomu, aby na zápasu hospodářském buď s mužem, je-li tento činným, podílu brala, nebo v opačném případě jej k tomu podněcovala. Jako by bylo zapotřebí širšího vzdělání, většího rozhledu k tomu, aby se seznaly naše tak do očí bijící protivy třídní, jako by nestačilo vrhnouti pohled do rodiny zámožného měšťáka a na jeho dítky, aby se nevzbudila v ženě veškerá nevole a úžas nad křiklavým tím nepoměrem mezi rodinou její a boháče. A dojista kdyby muži dle starého předsudku nejraději ženu neviděli buď v domácnosti obírat se kuchyní a dítkami, či dokonce tuto do práce nehnali, ale naopak i ji činili účastnou na všem, co ve světě proletářů se děje, jinak by hnutí dělnické vypadalo a dějiny jsou toho nezvratným důkazem, že ženy v bouřlivých dobách nehrály vždy úlohu nejpodřízenější. Žena jest inteligencí úplně rovna muži a musí-li, poměry donucena, ohýbati svoji šíji pod jhem kapitálu, zároveň jako muž, má býti i její povinností a jest jejím právem, aby se svojí úlohy bojovnice dožadovala.

Netřeba se tu zmiňovati široce o hrdinných ruských revolucionářkách, ani o nadšených bojovnicích Pařížské komuny, o boji žen na barikádách v ulicích barcelonských, anebo, abychom tu měli příklad z doby nejnovější, o statečných ženách dělníků ve Francii a Belgii, které rozhořčeny drahotou potravin, vrhly se na krámy s potravinami a tyto drancovaly. Tyto dny právě doznává vláda francouzská, že tu nemá co činiti s náhlým výbuchem hněvu žen, nýbrž s revolučním odbojem, který podobá se jako vejce vejci bouřím z hladu z let 70. a 80. před Velikou francouzskou revolucí.

Žena boháče nikdy neopouští svých dětí, nikdy nemusí vycházeti časného rána do mrazu, deště a nepohody. Ona není otrokem, naopak otroky má k ruce, jako její majetek. Ona může si koupiti lidské maso, krev, ano i mléko z prsu matky chudobné a tak okrádá o potravu dítko její vlastní. Dětky její vyrůstají v blahobytu, obklopeny vším komfortem. Mají nadbytek vzduchu, světla, potravy, nápojů, všeho, co ruce otroků pro ně vyrábí. Pro ně jsou divadla, muzea s uměleckými poklady a vysoké školy a ani nadoblačné výše, vnitřek země, ani hlubiny oceánu nejsou pro ně tajností. Tak jest život jejich urovnán a nyní, žena či dívka, která chodí na šachtu hltati uhelný prach nebo se otravuje v dusných sálech továren, anebo která odkázána jsi na čtyři své zdi s hejnem dítek a odsouzena v tomto pekle bídy a hladu strávit celý život, pohlédni kolem sebe ve čtvrti dělnické a neučiní tě tento kontrast ihned nadšenou společnicí muže v zápase o osvobození?

Aby mohly žít, musí dítky chudých zápasiti od střevíčků hned o kus chleba; musí se bít, pořád probíjeti. Bydlí v nezdravých, těsných doupatech a přináší si na bledé tváři pečeť chudých již na svět. O péči nějaké se nikdy nedozví a musí se spokojiti pouze

s něžným pohledem matky, žijící ustavičně prací. Jejich chudoba stojí před nimi jako zeď, která brání světlu, zřídlu radosti a života. Káže se jim evangelium o trpělivosti a rezignace a snaží se jim namluvit, že trpí-li, z vůle všemocného Boha musí trpěti. Naplňují nepěstovaného jejich ducha jinými pitomostmi ještě, aby neodvratně musily vstoupiti do šlépějí otce-otroka a tak tvořily i ony v budoucnosti ochotný, vykořisťovací materiál. Nemají přátel pražádných. Umění není jim přítelem, zůstává jim cizím. V Bohu musí spatřovati cokoli jiného nežli přítele. Inteligence, tato moc, pomocí jejíž se luští záhady přírody a taje života, není jim přítelkyní. Naopak, jest jejich nepřítelkyní a snaží se tato ještě hlouběji do černé propasti je vrhnouti.

Nelze je proto kárati, když v návalu hněvu nad přílišnou nespravedlností rozbíjí stroje, které inteligence utvořila a které jim jejich kus chleba docela chtějí od úst utrhnouti. Stanou se z nich otroci, jako z vašich mužů a otců, pakli vy nadále s takovou fatalitou na život budete pohlížeti. Nemůžete ani pak mluvit o otrocích galejních, římských! Dlažby Londýna, Paříže, Vídně, Petrohradu jsou právě tak skropeny krví otroků moderních jako bývalé galeje a arény římské. Či nejsou periodicky skoro vaše dítky v těchto městech masakrovány jinými syny z lidu, proměněnými nápadným oblekem v hlídací psy kapitálu?

Titó otroci Londýna, Paříže, Vídně, Petrohradu, odevšad, jsou tak četní, jako písek na břehu mořském a osud jejich nebude se lišiti od osudu otců jejich a matek jejich, budou-li titó dále žíti v tak trestuhodné netečnosti. Či nejsou ještě dosti četní, aby byli schopni jíti za cílem proti oněm, kterýmiž jsme okrádáni, vyhladovováni a zabíjeni? Či budete tak opatrné a chtějí napřed nahlédnouti do knihy budoucnosti? Zvěděti, setká-li se příští desíletí s tím samým davem nemyslícím? Staň se cokoliv, obraz života našeho, proletářů, nesnese již barev černějších, bída naše dostupuje svého vrcholu! Nemůže být většího pekla a útrap nad ony, jimiž oplývá již dnešní den!

Tedy! Vy ženy a dívky, sestry v práci a utrpení, bídy a otroctví, buďte i vy pamětlivé lidské důstojnosti; buďte odvážné a pamětlivé slavných příkladů statečnosti, které vaše pohlaví během dob dokázalo. Vy dáváte život novým bytostem, a máte tudíž právo žádati, aby nesloužily za potravu kapitálu a dělům, ale naopak, aby byly šťastné, předně silné, aby mohly podniknouti budoucí zápas s odvěkým nepřítelem a tak daly základ generaci nové, zdravé, silné a na místo Boha zlata dosadily na zemi bohyni volnosti, rovnosti a svobody. Mějte na paměti, že ve vás dříme síla obrovská, která v prsou všech utlačovaných současně probuzena, úplně jest schopna gigantický na pohled zápas podniknouti a v něm i zvítěziti!

Aramis

OTÁZKA ŽEN ZAMĚSTNANÝCH PŘI HORNICTVÍ*

Karel Gena-Lichý

Dělnických žen a dívek, kterých je mnoho zaměstnáno na šachtách, bylo dosud málo povšimnuto. Odborové organizace horníků jsou jim cizí, následkem čehož při hrubé práci na rampách a při brutálním s nimi zacházení ze strany dozorců jsou stále více a více znemravňovány a duševně otupovány i jejich životní potřeby vzhledem k jejich namáhavé práci a k mizernému výdělku za vykonanou práci jsou nedostatečné, zvláště když dívka je odkázána sama na sebe, nebo vdova, která má ze svého výdělku živiti několik dětí.

Přihlížíme-li k tomu, jak se dnešní práce ženská cení, vůbec zaráží nejvíce využitkování nádenické práce žen při hornictví. Dívka, „rampačka“ či „haldařka“, při té nejnamáhavější a nejnebezpečnější práci oproti zemědělským a továrním dělnicím dostává v poměru k mzdě mužů mzdu nejnižší. Nebudeme zde rozebírat poměr práce žen k práci mužské, ale, je-li dle oficiálního šetření žena slabší než muž, musíme doznati, jedná-li se o práci žen při hornictví, k níž je třeba dosti otrlosti a velké síly svalové, že právě dělnice na šachtách předčí svojí výkonností muže jiných odborů a že zase jen proto, že jsou ženami, nehledí se k jejich výkonnosti a jsou za svoji práci nejmizerněji odměňovány.

Je-li klíč dle pravidel lékařských šetření vzájemného rozdělování výkonnosti obou pohlaví, žen a mužů spolehlivý, a sice, že síla muže má se k síle ženy jako 110:70, následkem čehož by se měl výdělek ženy k výdělku muže jako 2:3, totiž žena by měla dostati na mzdě dvě třetiny mzdy, jako dostává muž – nedostávají ženy na šachtách zaměstnané nikde tuto mzdu, někde sotva polovinu, co muž. Z povšechného stanoviska – vykonávají-li ženy v jiných oborech práci lepší než muži, protože jsou obratnější a dovedou se přizpůsobiti přáním zaměstnavatelů i majíce lepší vkus, který rozhoduje o jakosti práce, musí býti – ženy při hrubé práci na šachtách otrlé i obratné a nad to svalově silné, naproti slabým dělnicím továrním. A přece při hornictví výdělek ženy je tak rozdílný.

V hnědouhelném revíru severočeském, kde jsou mzdy dělnic ještě poměrně větší než v kamenouhelných revírech na Kladně a v Nýřanech, vydělají muž na rampách

* Karel Gena-Lichý, „Otázka žen zaměstnaných při hornictví“, *Hornické listy: odborový orgán českých horníků* 2, č. 21 (1907), s. 2-3.

16 korun, dívky a ženy 8, nejvíce 10 korun týdně. Při práci na šachtách však nesmíme také přehlédnouti to, že zde není takového rozdílu svalové síly ženy k muži jako u jiných odborů; na rampách jsou po většině zaměstnání starší muži (také pensisté) nebo ti nejmladší hoši, kterým se dvaceti- nebo třicetileté ženy svojí silovou silou úplně vyrovnají.

Víme-li o příčinách a okolnostech, za jakých se ženská nádenická práce vyvinula a jak se toto platí, jest nejméně spravedlivé, když cena práce ženy se měří dle lékařských teorií, podle kterých se kapitalisté nejméně řídí a ženskou práci ve prospěch svých kapes využítkovávají a nečiní se výše mzdy závislou od kvantity a kvality vykonané práce.

Nejvíce vydírají ženskou práci uhlobaroni. Mají-li továrníci vyrobené zboží dobré jakosti, protože ženy veškerou svoji obratnost a pozornost věnují na obsluhu stroje, dostávají uhlobaroni práci lacinou, protože práci žen na šachtách nebylo dosud možno všude nahraditi stroji, což ji činí namáhavější a vyžaduje více svalové síly než práce žen v továrnách. Přispěly-li technické vymoženosti tovární výrobě tak, že továrníci dostali mnoho práce, která byla dříve výlučným domácím zaměstnáním žen (pletení, předení, tkaní), následkem čehož továrníci mají větší nabídku ženské práce, je vidno, že z těchto žen, vytlačených strojovou výrobou od práce, nejméně se hlásí o práci na šachtách, protože je to těžká práce, a že tedy – i rozhoduje-li o mzdě žen poptávka a nabídka práce, když se práce žen na šachtách žádá – uhlobaroni tuto nejvíce zneužívají, špatně ji platí.

Mohlo by se snad namítnouti, že ženy zaměstnávají se nádenickou prací na šachtách, protože nemají vzdělání. To by prozrazovalo to, co si kapitalisté myslí a přejí: že musíme být hodně hloupí a hodně silní, aby nás mohli hodně vysávat.

Jest jen jisto, že uhlobaroni vždy přibírají ženy svalově silné – aby je mohli vysávat – a že dívky vstupující do práce na šachtu jdou vstříc zkáze fyzické i mravní. Chtít odstraniti práci žen při hornictví jest tak nesnadné, jako jest těžké za systému kapitalistické výroby upravit práci žen tak, aby byla v rovnováze práce. A proto musíme se smířiti s osudem a chtít jen zabrániti uhlobaronům v drzém vykořisťování ženy dělnice.

Co máme dělati? Nejdříve máme za povinnost nehleděti na ženy zaměstnané při hornictví opovržlivě a podati jim ruku. Přimějte dívky k tomu, aby s vámi vstoupily do odborně vzdělávacích spolků, a buďte jisti, že se vám plnou měrou odmění svojí činností propagandistek i v organizacích, čímž pomohou sobě i pro všechny.

Díváme-li se zpět do zápasů dělnického hnutí, nesmíme přehlédnouti i činnost v něm působivších žen. Vždy žena nejvíce ponižovaná jsouc naplněna tím věčným pocitem vnitřní nespokojenosti, sebeobětování a lásky udělala pro hnutí mnoho.

Proto pracující ženy jako nádenice, chtějí býti živý a nemající lepších vyhlídek, zajišťují sobě svou existenci kdekoliv, jest nutná pomoc ze strany mužů i organizace, aby méně trpěly.

K. Lichý

U ŠACHTY*

Alois Šefl

Před cáčovnou mladá chasa
vzpurně v houfu stojí,
jistě saze, čertovina,
černé pikle strojí.
Marně štajgr namáhá se,
by je přiměl dolů
poručením. Dneska, chudás,
rozhodně má smolu.
I pan správce v kanceláři,
zvěděv, co se děje,
na tu chasu neposlušnou
nevzdělaně kleje.
Přímá akce také u nás
cestu sobě klestí,
také zde a okamžitě
vítězství nám věští!
Ubohého pana správce
do kleští si vzala,
neústupně po pětníku
z nebožáka rvala.
Telefony začly řinčet.
hlásit situaci,
havíři že nechtí fárat
do obvyklých prací.
V mžiku na to zas po drátě
přiletěla zpráva,
že nám slavné řiditelství
co si přeje, dává.
Nu tak hleďme! Slečna Paula
nesmělá a tichá,
také již těm uhložroutům
žlučí v těle míchá!

* Alois Šefl, „U šachty“, *Hornické listy: odborový orgán českých horníků* 2, č. 16 (1907), s. 4.

Směle, hoši, přímou akcí
rázně do nich bušit,
k dalším bojům a vítězstvím
musíme se vzpružit!
Minimálka, osm hodin,
za to chcem se rvátí!
O procenta ať se dělí
páni demokrati!

Loisa

STROMY, PRÁCE, MOZEK*

Karel Geňa Lichý

Z práce v šachtě lze se naučit mnohému, vidět, cítit a rozumět.

Je po šichtě, vracím se zase šťastně domů. Ráno už zebe... Okolo krku mám ovinutý šál – je to zvykem havířů, když jdou v zimě z práce domů, obaliti si krk šálem. Můj šál měla dříve moje žena pro neděli. Po boku mi visí na provázku láhev od piva – na vodu. Dříve, když ještě byli havíři lépe situováni a váženější, nosili snad do práce v láhvi kakao.

To jsou ovšem méně důležité věci, ale doma mě jistě očekávají žena a děti.

Jdu cestou „od šachty“. Korunky stromů naklánějí se do říčky, něco vlnkám šeptají a tajemství stromů donese se daleko – až do moře. Je to takové roztodivné, když stromy šeptají si s vlnkami říčky. Malé říčky prozrazují – vše co vědí, všem vymletým dětem a prohlubním skalín, kudy jdou... řekám větším a ty všady to opět a opět sdílejí – až do moře to donesou a kruté moře to všechno pohltí a zase vyvrhne na břeh.

Mám už za sebou pár let podzemního života, jsem už velký... kůže mi na dlaních utvrdla, následkem toho snad počínám dostávat rozum a dovedu si už uvědomit, že kopat uhlí není vlastně práce, že je to místo, kde se vraždí na těle i duchu. Myslím to snad také proto, že se dívám na všechno – na zemi i podzemí – svýma vlastnima, strhanýma, od uhelného prachu zčervenalýma očima.

Kopám uhlí – tak jak přišel člověk na svět – nahý. Moje dílo je sto nebo pět set metrů hluboko pod hladinou zemské kůry a tisíc, či několikrát tisíc metrů od jámy, kterou je tam, do mého díla – čerpán vzduch. Je tam na mém díle už hodně dusno.

* Karel Geňa-Lichý, „Stromy, práce, mozek“, *Hornické listy: odborový orgán českých horníků* 2, č. 22 (1907), s. 4–5.

Když ustanu kopat, abych nabral dech, když už po kolikáté – ždímám zástěrku, stírám pot a vyškrabávám z vlasů i vousů ostře zasekané střípky odprýsknutého ugle, tož, když stírám z mého těla krev, což mě hodně pálí, vždy znovu – tisíckrát proklínám svého pána, práci a celý svět.

V té hodině, otráven jedovatým vzduchem, vysílen, když se mi točí hlava „do kola“, jsem pohrdlivým a je mi všechno jedno, a jsem připraven tomu, kdo by mi přišel ještě „předpisovat“, vrazit špičák, který mám stále u sebe – do zad, rozkopat jej – jako ten tvrdý, černý kámen.

Když zase z mého díla – z toho pekla, projedu desatero dveřmi s naplněným vozíkem na hlavní třídu (tomu říkám podzemní alej, je tam chladnější vzduch), vrhám se do říčky, abych se ochladil a smyl prach, pot a krev. Na březích této podzemní strouhy hemží se miliardy bacilů všech možných i nemožných nemocí.

Teče tam v podzemní strouze kalná voda.

V podzemní aleji, kudy chodím a jezdím, stojí těsně vedle sebe zaklínovače borovice a jedle, které drží podzemní nebe, aby na ně nespadlo. To už nejsou stromy, nemají už kořeny a koruny, jako měly v lese.

Dřevorubci jim je sekali. Pryskyřičná vůně proměnila se v ztuchlou vůni plísně, jež se na mrtvých dřevních nashromažďuje.

Jsou tam – pod zemí, aleje, řeky a hvězdičky. Vidím v dálce na podzemní aleji chumáč hvězdiček. Něco se tam asi přihodilo. Prolomilo se dřevění, nebo spadlo něco s podzemního nebe.

Položili jej do vozíku s podzemní pietou, tak pomaloučkou, jako tekla podle kolejnic ve strouze špinavá voda. Jeden, s tou větší hvězdičkou, nařizoval, aby vozík obrátili s dvířky dozadu, aspoň kdyby nohy mu vyjely, nikde nenarazí. Tolik v tom bylo opatrnosti k mrtvému.

Když s průvodem ujeli několik metrů směrem k jámě, přinesl ještě jeden na své dlani něco – kus, ještě se z něj kouřilo, a přiložil jej s takovým hlubokým a tajemným tichem na tělo, k zabitému. Patřilo to jemu.

Na nádvořích šachet vidíte hromady rozdrčených bývalých stromů.

Vždy, když jdu okolo šachty, pohlédnu-li na hromadu polámaného rozdrčeného dříví, vzpomenu si na to, jak havíř Krtek nesl na dlani ještě teplý mozek svého kamaráda zabitého v práci.

LIČHÝ, MIMO CÍRKVE*

Karel Gena

Mimo boj vědy s dogmaty náboženskými, jež vedou teoretikové, jest třeba, aby i širší vrstvy lidu zúčastnily se v každém případě prakticky propagandy protiklerikální, v kterémž směru je nutno stále a stále se utužovati a od církevnictví se důsledně osvobozovati. V posledních pěti letech zahýbalo se – vystupováním dělnických rodin z církve – dostatečně otázkou klerikální, což církevnictví v dosti silné míře rozviklalo. A názory „také“ pokrokových stran, že jest náboženství věcí soukromou, odpověděl lid vystupováním z církvi. A v tom jest veliký význam: Necítím-li s dogmaty té neb oné církve, jako svobodářský člověk z ní vystoupím již proto, že klerikalismus neohrožuje více dnešní svět převahou duševní, nýbrž jen silou početní, i proto, že vystoupením z církve stojím pak mimo církevní ceremonie a získávám si takto volnost proti mnoha případům klerikálních útoků.

Ještě na jednu věc jest třeba ukázati.

Jsme-li bez konfese, zbaveni církevního křtu, kde kněz nám nepřipustí jiného jména mimo některého svatého z kalendáře, proč, máme-li volnou ruku v pojmenování svého dítěte tím nám nejlahodnějším jménem, proč netvoříme si jména svých dětí sami, jména pro naše děti něco znázorňující, estetická a lahodící. Máte-li volnou ruku a žijete-li pro důslednost, pomozte matce, přivádějte její cit v srdci již u pojmenování plodu její lásky pro lidskou důstojnost a svobodu.

Potkal jsem jednoho bezkonfesního tátu, který šel z okresního hejtmanství, kde byl přihlásiti novorozeného syna. – Optám se, jak mu bude říkat? – „Franta.“ Námitkou jsem projevil, že se mi to jméno nelíbí. – A když prý „stará“ řekla, že chce, aby se jmenoval tak jako já. Brzy na to potkal jsem druhého, ten byl přihlásiti novorozenou dceru. „Budeme jí říkat Květena – Květuška“, ihned se mnou sdílel. „Komisař mi povídal, jaký prý mám pěkný vkus. – Hezké prý jméno, teď v máji.“

Je vidět, jak mnoho záleží na mužích, otcích rodin. Kdybychom naše ženy blíže seznámili s důležitostí naší věci, vždy by v pojmenování svého dítěte jinak rozhodovaly a politické úřady nám půjdou vždy spíše vstříc než katolický kněz, který u křtu jména námi voleného mimo kalendář odpírá.

A tak mnoho hezkých jmen si můžeme sami dle svého vkusu utvořiti, kolem-li se ohlédneme. Z přírody, z práce, života, z každého slova nám lahodícího. A jak pěkně

* Karel Gena-Lichý, „Mimo církve“, *Hornické listy: odborový orgán českých horníků* 2, č. 15 (1907), s. 2–3.

zní: Barvena, Bělena, Bojovna, Borůvka, Božena, Bouře, Citenka, Červená, Dobroslava, Dolenka, Duhanka, Hrušenka, Hustinka, Hvězděnka, Chrpěnka, Jablenka, Jarka, Jaroslava, Jařina, Jitřenka, Kamena, Krása, Květena, Láskyslava, Lučenka, Májenka, Meruňka, Milena, Míra, Množenka, Modřena, Mužslava, Naděje, Něžná, Obětina, Obrana, Ocelovna, Oheňka, Ovocena, Počina, Polina, Pšenka, Práce, Pestrona, Říčenska, Ruděnka, Růže, Samobojka, Sklizeň, Slunenka, Slunkomila, Snaha, Sněžka, Stromena, Svobodoslava, Travěna, Touha, Točna, Úroda, Vážená, Vášeňslava, Vesna, Větra, Vzdušena, Voděnka, Vršenka, Volnoslava, Zeměnka, Zeměslava, Zelenka, Zimka, Zářena, Zdravenka, Ženka.

A takových jmen, dle etymologie české, můžete si utvořit do tisíců, ba více, než bylo všech svatých, všech klerikálních kalendářů dohromady na světě. Můžete si tvořit jména i mužská, jako: Jeseň, Kazimír, Láskyvoj, Radostín, Vesmír, Ženslav, Žitoš atd. Ostatně proč bystě svého syna nemohli zase jmenovat Ruděnka nebo Vzdušina atd.

STÁVKA MATEK*

Gaston Montéhus, Alois Šefl

Allegro.

Když rozzuří se války běsi
a smrt a zkázu šíří v dál,
když mluví děla, mitrailesy,
ach, jaký to na světě žal!
Když muži jsou tak zdivočili
a vraždí se bez milosti:
Nuž ženy, vzhůru, buďte bděly,
spěšte na pomoc lidskosti!

Refrén:
Odepři zalidňovat zemi
a zastav, ženo, plodnost svou,

* Z francouzského originálu Montéhus (Gaston Mardochée Brunswick), *La Grève des mères* přebásnil Alois Šefl. Alois Šefl, „Stávka matek“, *Kapesní kalendář anarchistických socialistů odborářů* (Duchcov: nákladem Hornických listů, 1911), s. 116–117.

jen stávka matek světa změní!
Projev měšťákům vůli svou!
Haj svoje tělo, braň svou krev,
až zničí tyrany tvůj hněv!

II

Než syn tvůj v bídě dospěl v muže,
trpělas dlouhých třicet let,
tu platit daň jest z krve luze
a žití jeho zničí květ!
Tvůj hoch, jenž vždy byl tvou nadějí,
ježž živilas v životě svém,
ten v dáli ve válečném reji
zmírá na poli krvavém!
Refrén:
Odepři zalidňovat zemi...

III

Což maj oblaka jakých mezí,
což neskryjí snad celý svět?
Proč šíří hranice na zemi
tolik neštěstí, tolik béd?
Není vítězstvím žádný zločin,
kdo seje smrt, ten lotr jest,
my čerta dbáme vaší slávy;
sami si hajte svoji čest!
Refrén:
Odepři zalidňovat zemi...

Aramis

PROBLÉM POHLAVNÍ

Novo-malthuism a žena*

Václav Draxl

Více ještě nežli dělník musí žena cílit k svému osvobození metodou Novo-Malthuismu, ať jakéhokoliv druhu jest její postavení sociální. Ona jest první, která užívati bude triumfů idejí těchto. Ona jest to, která snášeti musí břímě mateřství, toto zlo manželství a rodiny, ona trpí pod brutální nadvládou samce a jeho hospodářskou situací. Chce-li se osvoboditi, musí se především státí paní svého těla. Jest již svrchovaně na čase, aby sobě uvědomila žena svého práva, že může naprosto sama o sobě disponovati, sama určiti, chce-li se oddati, chce-li dáti život novému tvorů. V ten den, když žena bude matkou dle její libosti, nebude vzdálena svého osvobození konečného.

Pouze směšné pojmy o lásce, pojmy, zděděné náboženstvím křesťanským, mohou ženu nechati zapomenouti, že ona jen má právo o tom rozhodovati. Ona jest to, která v periodě devíti měsíců všechny tělesné funkce soustřeďuje k útvaru nového života. Ona jest to, která může a musí říci, chce-li dáti vzniku nové bytosti, která se vyvinuje v jejím životě.

Na neštěstí však neznalost prostředků proti početí nedovoluje jim ještě v plné míře zbaviti se tyranie mateřství. Jedny zříkají se raději lásky ze strachu před osudnými následky. Druhé opět ve své beznadějnosti sahají k prostředku nevhodnému a nebezpečnému, poněvadž pokoutně prováděnému, k potracení. Počet žen, které potratí, jest hrozný.

Každá mladá dívka, svedená a opuštěná svým milencem, sahá k tomuto prostředku ze strachu před svou rodinou, sousedy, veřejným míněním. Každá manželka, které se zdá, že již dosti zakusila mateřstvím, neváhá tímto způsobem se uvolniti. Slovem bída, stávající morálka, strach před budoucností nutí ženy moderní čím dál tím více vymykati se z pout mateřství. Jsou v tom podporovány četnými šarlatány, babami i lékárníky. Tisíce jich to zaplatí životem a nesčetné jich následkem krátké chvilky vášně vadne a chřadne po celý život. „Potrat jest legálně zločin. Vědecky není však takovým. Jest nutno doufati, že ideje Novo-Malthuismu budou jednou triumfovati a že potrat, praktikovaný za nejlepších podmínek pomocí hygieny, uznáván bude jako potřebný, nutný, lidský, když žena bez jakéhokoliv důvodu nebude chtít dát prostě vzniku tvorů novému, kdy nebude chtít býti matkou.“

Propagátoři Novo-Malthuismu jsou to jedině, kteří logicky a odvážně nelekají se šířiti pravdu o nápravě užitečné, o prostředcích proti zaujatosti, pokud se týče mateřství.

* Václav Draxl, „Problém pohlavní. Novo-Malthuism a žena“, *Hornické listy: orgán hájící zájmy horníků, hutníků a jim příbuzných odborů v Rakousku* 6, č. 28 (1910), s. 1–2.

STÁVKA RODIČEK*

Václav Draxl

Pro lásku boží, vlastně pro lásku k vlasti, plodte nám děti, děti, děti! – volají měšťáci k proletářům. Vlast jest v nebezpečí atd. A hlas volajících není hlasem volajícího na poušti. Jsou zde ještě ti, kteří spěchají na pomoc, aby zachránili vlast, sebe a stranu. Sociální demokracie v Německu první dává k tomu popud a spěchá na pomoc měšťákům.

V Düsseldorfu vládní a lékařský rada Bornträger nazval ženy, které omezují se v plodnosti, prostitutkami a k výroku tohoto pána uznaly hlavy ženského hnutí soc. dem. v Německu za vhodné se připojit!

Poslyšme výroky pana Bornträgra a nejpřednějších vůdkyň soc. dem. Zetkinové a Luxemburgové, v této věci, jak shodují se buržoa a soc. demokratka.

Pan Bornträger v jednom spisu praví:

Omezování plodnosti jest za každé okolnosti přítěží. Používáním ochranných prostředků klesá otec na zábavní prostředek a žena na privátní prostitutku. Každá obhajoba jest zdánlivým důvodem, kterým konečně vraždu a loupež můžeme kráseliti. – Nářky na hrubost mládeže pocházejí zřejmě z rodin, kde vznik dětí uměle byl regulován, jak mohou také takové rodiny své syny a dcery vychováti v mravnosti a cnosti?

Paní Klára Zetkinová vyjádřila se dne 22. srpna 1913 v Berlíně na schůzi žen:

Celé půl století byla to hrdost a síla soc. dem., že energicky odmítla měšťácké mastičkářství, které směřuje na konec k tomu, k oklamání proletariátu, aby nepřemýšlel o svém třídním postavení v kapitalistickém státu, nechati se klamati tím, že zlepší se existence jednotlivých rodin nebo menší třídy. Vzhledem k této skutečnosti jest to hanebnost, že v přítomnosti musíme se bránit proti prostředkům měšťáckých mastičkářů. Omezování plodnosti není nic jiného než třetí revoluční prostředek. Ono vyplývá z měšťácko-anarchistického nazírání, neboť oni berou za měřítko ne proletariát jako třídu, nýbrž jednotlivou rodinu, její životní podmínky. Ona slouží za životní prostředek jako individuální, na místo cílevědomé třídní akce proti měšťácké společnosti. Doporučování umělého omezování plodnosti odpovídá teorii měšťáků a tato nesmí býti zatahována mezi proletariát a omezování plodnosti jako revoluční zbraň proti kapitalistickému pořádku nesmí se propagovati.

* Václav Draxl, „Stávka rodiček“, *Hornické listy: orgán hájící zájmy horníků, hutníků a jim příbuzných odborů v Rakousku* 9, č. 38 (1913), s. 3–4.

Omezí-li proletariát počet dětí, aby nebylo nadbytek pracovních sil, pak nebude tím postižen kapitalismus, nýbrž on dovede si zaopatřit laciné pracovní síly z ciziny, ano i čínské (kuli). Také militarismus nebude poškozen, neboť při omezení porodů zachová se stát dle vzoru Francie prodloužením doby služební. Tak není omezení plodnosti žádnou zbraní revoluční, nýbrž měšťáckou a reakční utopií. Uskutečněním omezení porodů nejen že bereme militarismu vojáků, ale zmenšujeme armádu třídního boje a dějiny nám dokázaly, že bouřící se třídy vítězily ne kvalitou, nýbrž množstvím. Proletariát nemůže si pomoci svépomocí jednotlivců, ne přijmutím ochranných prostředků do erfurtského programu, nýbrž jen skrze velké třídní akce. Proto musíme stávkou matek, „omezení plodností“, jako mastičkářství odvrhnouti.

Pan Bornträger a Zetkinová každý vychází z jiného hlediska, ale cílem se shodují: první potřebuje vojáky a tovární otroky a soudružka Zetkinová potřebuje veliké poslušné masy, hlasovací stádo.

Na téže berlínské schůzi referovala též nadradikálka Rosa Luxemburgová.

Takovými žvásty musí soc. dem. potírat omezování plodnosti. Z referátů obou vůdkyň každý by věřil, že mají doma celé králičí chlívky svých potomků. Ach, kde pak: Ony jsou zrovna tak prozřetelné jako ostatní dámy měšťáků a náležitě se zdržují plodnosti, „chrání se dětí jako čert kříže“. Ovšem s omluvou, že jako vůdkyně mají právo na stávku v plodnosti a plození přenechávají proletářkám, pro které je to dobré. Ony mohou hromadně vyrábět děti, aby rostla strana. Faktem je, že kdyby omezení porodů nebylo nebezpečné buržoazii, dnešnímu řádu kapitalistů, jistě by nebylo toho nářku od dvorního rady až ke kléru, šlechtě a vlastencům. Ano, všichni, kteří vládou širokým masám, hrozí se myšlenky omezení porodů. –

Proletářky chtějí být lidmi. Jest to prvně v dějinách lidstva, kde nemajetní chápou se prostředků regulovat své potomstvo na míru omezením porodů. Tím nastupuje dělná třída určitou cestu k společenskému vzestupu.

Proletářky chtějí být lidmi.

To, co až dosavadně výhradně činily (co bylo jim privilegií), dokází také ty zavržené. Zvláštní intelektuální síly vyvstávají jako samostatná třída, duševně silná, proti svým utiskovatelům ve všech směrech. Bez zákonů dávají nadbytečnému počtu dětí laufpas. Tím proletariát vylučuje zákonodárné politiky a dělá politiku sám a tak provádí tichou revoluci. Nejen sociálně-revoluční, nýbrž také jako část veškerého lidstva, spějící stále k vyššímu stupni, odlučující se takto od zvířecích zvyklostí. A poslední znamená zmenšení proletářské bídy, zmenšením počtu porodů, v kterémžto případě žádný zákon nemůže předepisovat ani kontrolovat plození, zdali manželé zabraňují oplozování či ne. Zde nepomáhá náрек ani parlament, ať již chce tak neb onak. Zákony jsou zde bezmocné. Kde existuje v dnešní společnosti pořádek, když o koně a psa jest lépe postaráno než o člověka. Žena proletářka, která nejvíce zakouší tíhu břemena četné rodiny, ta proletářka tvoří sama svůj zákon.

Žena proletářka, která uzavřela svůj klín, jest si sama zákonem, svým bohem, státem, vlastní stranou. Jest samovládcem svého osudu. Co to znamená, nemůžeme dnes ani pochopiti.

A proti osvobozující se ženě proletáře vystupují různí přítelíčkové ne zrovna rozumnými prostředky (klidně hodující v přepychu si hovící svět zvířat byl vyrušen z jich požitku, vlajícím skutečně červeně revolučním hadrem), ihned zahájena střelba proti němu za pomoci – také červených rrrrevolucionářů. Zastaví úbytek porodů?

Ne!

Životní poměry a podmínky života, silná touha po volnosti, jsou rozhodujícími pro ženu proletářku. Kašle na fňukání umravňovatelů a nářky vlastenců, ona jde klidně v před ku svému osvobození.

Mst.